

jose a. otaegi

pentsamentuaren bakardadea

Begiek ezeze arimak ere aberriko jendearen artean du giro. Atzerria aberri itzuli dugunok pozgarririk batere ez duen zerbait aurkitu diogu bakardadeari. Atsegin nuen nik, lehenago, lagunartea utzi ta mendietako nahiz gelako bakardadean nire pentsamentuekin elkarriketan jardutea. Begiak barrura iraultzea bezala zen. Geure barneko bizitzaren igidura xeheak arretaz begiratzen ditugu beti. Baiña hemen, atzerrian, pentsamentuaren erlojua gelditzen doakidala konturatu naiz, begiratzearen begiratzetaz.

**atzerri bideetako
gogo azterketa**

Ondo nekien nire pentsamentuaren muiña koxkorra zena. Ez nuen bereala aitortuko hain koxkorra zenik, halere. Lagunarteak, nunbait eragiten zion, zorna ematen zion. Orain, elkarrizketarako lagunik ez-ta, eztabaidaren zirrikada galtzean, igartu egin da pentsamentua. Ez dute erakartzen noizpait hainbeste urduritzen zuten galdekizun haiek ere. Aspergarri bilakatu dira beti alderdi beretik begiratzeaz. Ezagunegi. Ez esan, gero, menderatzen ez den hizkuntzan gogoetak trebeki, airosko azaltzeko nekea denik. Sakonagoa da gaitza. Giarra bera dut auldutakoa. Gogoetak berak biurtu zaizkit nekagarri ta elkor. Behiñolako argi piztearen poz hartarako gaitasunik ez du nire gaurko pentsamentuak. Ez du segurantzarik tinkatzen nire gogarteak, hasieran baiño duda gehiago, bai, galdera gehiago bakarrik.

Gauzarik zaharrenak herri ageri ziren lagunartean, eztabaidak ematen zien garbituarekin dizdira berria irabazita. Batek batetik, bestetik besteak, bapo astinduak uzten genituen prolemak, eta ba zirudien iñoiz akitu ezin ahal beste aurpegi zoragarri zeuzkala edozein huskeri xinplek, sakon aztertu zekero. Gaur

ez du bere idoro lanean estrato zetzatik aurkitzen pentsamenak; antxiñako huri eratxietan ondarrak antzo, prolema guztien erraiak nahasi ta biurri, korapilloz josiak baiño. Motel iruditzen zait auzirik gorriena. Lur ezagunarekin topatzen naiz pittin bat jorratu orduko. Iñoiz ez gera helduko ezeren barrutasun egiazkoraiño.

Eztabaidaren zoroan, ezerk ez zidan etsaiaren arrazoiak birrintzeak baiño atsegin bizkorragorik, gozoagorik ordaintzen. Beharbada alderdi berriak idorotzea seguruegi neukan, merezitako neurrian estimatzeko. Ez nintzan haren prezioaz asko akordatzen, ez horixe. Errezegia zen iritziak baztertzea, onartzea, lagatzea, aldatzea, zuzentzea, ukatzea. Irribarre mikatzez oroitzen naiz orain nolako abegi onez onartzen genituen Frantzia-ko ideiak, Alemania-ko liburuak... atzerritik etortzearen zoramena beste ederrik al zuten gehiegi arduratzerake. Errezegia, bai. Hauxe da kanpora irtezeak lehenbizi desegiten duen mitoa. Ez ote dira gure antzeko kanpokoak ere?

Aidea bete iritzi ta kezka egonezin ba zen gure Arantzazu-n. Edozein iritzik kolkoan dakarren egia

zattia ikusteko ta aprotxatzeko lana ba zenik ere ez zitzaidan otutzen orduan. Dirua ez omen da irabaztee zenbat kostatzen den probatu artean behar bezala estimatzen. Horelako zer bait.

Gauza guztiak neronek bakarrik begiratzen ta irizpetzen ditut gaur. Hasieran, askatasuna hauxe izango zelakoan nenbillen. Askatasuna? Bai zera! Galduarena, ardi deslairaena, izatekotan. Nahiago nuke neure senez bakardadean egindako idorokunderik miresgarriena baiño, nire jendartearen pobrezia. Hobe milla bider bakardadean abe-rats baiño gure herriarekin pobre. Ondo dakust, bai, ez nuela zorionez nire begiekin bakarrik ikusten. Lagunarteak, gizarteak ikusten zuen nire begiotatik aurrera. Ta ezin ohitu naiz nire begiok nire herria ez den honi uztera.

Galdekizunak analizatzean «nirere» alderdiak ikusten ditut eta kito. Ez dut ikuspegi berrien billa zizta nazan lagunik. Ez daukat ustegabeko alderdi izkutueta eramatzen nauen kontrarioaren laguntasunik. Zergaitik ez atzerriaren bentajarik haundiena honetxek izan behar luke-ta? Zer dakit nik... Ezin asma-

tu ditut nunbait ba dirala igarrirako errealidade kabia k, zokoak. Hain da poxpolo eskasa gure irudimena. Galdekizunen barrunberaiño sartzeko zirrikituak misterioan gordetzen zaizkit. Huri handien antzekoak aurkitzen ditut prolema guztiak. Paris-en, Kolonia-n, Hamburg-en, Erroma-n, bakarrik abiatzen denak ez du erdiaren erdia ikusterik irixten. Oin alperrotan ez dugu asperkudearen bide betikoe-tatik irtetzeko adorerik. Eta lehenengo egunetako alegiñen zoroaldia igarotakoan, aulkiren batean exeri ta bertan abandonatzen dugu arima.

Hutsunea egin zait pentsamenduaren inguruan. Hutsunearen esi bildurgarria.

Bakardadea goratzen dute olerkariak. Apartekoa baita, ideien joan-etorrian, inpresioen zurrumillan, atsegitera erretiratzeko. Baretzen dugu arimako aidea ta go-goaren leiak txukun txukun bakoitza bere leku jakiñetara jasotzen ditugu. Lotara joatea da. Halabaiñan, zer poz izan dezake oheak urrengo goizean, ta ondorengo gabean, ta geroko egunean ere ta aurreragoko luzaroan lo egon beharko duela dakienarentzat?

Atzerrira irtetzeak gauza asko irakasten dituela esan oi da. Duda-rik ez dut. Izan ere, pentsamolde diferentea topatzeak iritziak berriro juzgatzerara behartzen gaitu. Eztabaidaren egikizuna ederki betetzen du alde honetatik: pitzgarriarena. Pentsamentuaren eraberritze hau sakontasunez eramango bada, ordea, gogorki saiatu behar, eta batez ere, norbera mundu berriari bakardadean ez baiño lagunartean aurreratzeari komeni litzake. Nahiz azkarrena izan, bat da beti buru bat, eta iritzi berriak ez dira berrigatik hobe. Nundik norakoa eta zegatikoak aztertu behar zaizkie. Egia zuritu, mamia xurgatu, gutasunaren kalterik gabe guganatu. Baiña hau, bakarrik eta hareago hizkuntza, literatura eta herri gogoaren milla ageriak banaka banaka begiztatu barik nola tajuz iritxi? Atzerrira irtetzeak ez du, beste gabe, arnas berri-terik batere adierazten. Elkarriketa erretzen du, noski, baiña niri, makiña baten moduan, «chizketa» falta zitzaidan.

Putza dira turismoaren inpresioak, sakondu gabekoak. Arratsaldeko haizeak erabiliko dituen orbel. Eta nik ez dut orbelezko pentsamenturik nahi. Beraz, han he-

men mokoka aritzearen aldean hobe dut bakardadean arraren lan setatsuan alegin.

Valencia-tar batekin topatu naiz Paderborn-en. Euskaldunak itxiak generala bota dit, gure lurtxoari lotuegiak. Honek ere bere egia izango du. Nik ez dakit neure burua salbatzeagatik (besteen eskasiak gure defentsa biurtu oi ditugu!) baiña zabalegia iruditu zait bera. Alemania-ri aurkitzen dizkion hainbeste birtuteok, kritikaren galbaetik pasatuak ote zituen? On direlako onartzen ote ditu, ala aleman direlako hutsagatik? Nire herria itxia bada, itxi ta guzti maite dut. Ezin dut haren nahigabeaz iririk egin. Ez dut ezerkin konparatuko, ama ez da ezerekin konparatzen-ta.

Mundu berri bat agertu ote zait Euskalerritik aldentzean? Ezetz esango nuke, ta halere, baietz uste dut. Haiiek ala gu gizon izateak ez digu zeharoko alderik ametitzen, baiña berebiziko berexkiak nunahi topatu ditut. Berdiñaren eta ezberdiñaren nahasketa hau aldagoiaren gogorrez sartu zitzaidan inpresioen ate arteetatik barruraino. Ez diot sartuera eskatzen zidan onari sarbiderik ukatu. Orain liskarretan

daukat barrua. Liskarretan ote? Ez, autsita. Onena ere ez da txarra baiño askoz hobea. Zimeldu egiten da ontasuna gure barruan, edertu txar-keria. Biok paretzen ditugu, biokin zapero bat egiten dugu, ta ez dugu besterik gizon izatea. Zer da on ta zer txar? Ez diogu ezeri jarraitzen ahal iturbururaino.

Zentzua kaskaldu-edo zait. Asmatzen ez dut baliogoen maillari neurri hartzen. Zer berezko mami dute, guk estaltzeko jarritako irudiaren azpian? Gaizki iruditzen zizaidana bedeinkatzen duela aldamenekoak ikusten dut. Eta aitzitik, Milla arrazoirekin azaltzen didate hau ta hori zergatik ditugun primerakoak, ta kaikukeria galanta izateari osta osta irabazten diotelakoan gelditzen naiz. Arrazoiok zergatik ez dute *nire* arrazoi egin artean gero izango duten indarrik? Nire arrazoiak ez dute nire ingurukoentzat nik ustetako zerarik. Banal aurkitzen ditut nik haienak. Gauza bat arretaz ikusi, goraberak pixatu, atzeaurreak neurri, goiak eta beak kalkulatu, ta iritzia burutu dudanean, beste inorenentzat xentimorik balioko ez duen kezka apurtzen dit arrazoiketaren poz guztia...

Ni neu ote naiz arrazoi arrazoi biurtzen duena, ta nire antzera besteak? Argitu nahi nuke hauxe.

Atzerrietan ikusiriko dena ontzat etxeratu nahi ziguten asko eza-gutu dut. Nik ere lagundu nahi nioke Euskalerrriari baiña ez nuke kontrabandorik alperrik, eta guxtiago kaltetarako, egin nahi.

Eta hemen, hain zuzen, kakoa: zer da on ta zer txar. Lehenago hain gogokoa nuen kritikaren haiztoak ez dit balio. Eskuetatik erortzen zait. Ezpaiaren, zalantzaren herdoiak pentsamentua geldotu dit. Ez al dit alperkeriaren goroldioak esteliko, etsipenaren astunak zanpatuko!

Bereizgaitzak dira benetan bizitzaren errealidadeko barne illunean baliogo onak eta txarrak. Ez dira baliogoak izanarekin berdintzen. Nahastu bai, ausaz. Munduaren adarrak desiragarri biurtzen dituen kalitate izanaren jazkiak dira noski baliogoak. Ez aurpegiko begiekin ikustekoak, eta arimakoak nekatuta egon... Dena garbi ikusteko griña ilusio hutsa ez ote dugun iruditua azpiratzen nau. Gure barruaz nagusitu nahi duen argi-min arrazoinalistari amor eman eragin eta misterioaren aurrean gabiltzala konfesa besterik ez dagokigu, egiati jarraitzekotan. Honezkero egiati jarraitzea posible bada beiñepein.

Osotasunean betetzen duen apala igarri gabe alderdirik ezin eza-gutu genezake, ta halabaiñan oso-

tasunaren bueloa ez da gure menderakizun. Ba ote gera labezai baiño gehiagorik? Agian, sua zer den ulertu gabe labeari egurra sartzea dugu egiteko gutzia. Alegia, arrazoiak xehatzea baiño lehenagokoa dugu apika —bai inportantziaz eta baita denporaz nahiz metoduz aurretik *b i a l d u* beharrekoa ere—, obratzea. Hots, zergatikoak argitzea baiño bizitzago ez ote den obratze soilla galdetu nahi nuke.

Atzo arte nire baitan libre ta errege zebillen pentsamentua bakar-dadean preso lotu behar izan dut. Errealidade azkengabearen, ondogabearen baitaratzeko gaitasunez uste zuen bere burua. Ez zen konturatzten nola iritziko errealidadea gauzazkoarekin nahasten zuen. Nire barruko pentsamentu deneri zergatiko galdezka hasi naizen orduko itzali zaizkit gehienok halere. Errez beratu dira baliogo ezinikututzat neuzkan milla. Bigundu, urtu, deuseztatu. Baliogoen prezioa neronek asmatua nuen, seguraski, edo asmatua ez nuena, antxiñakoengandik oiñez oin zetorkidan eran, kritikarik gabe, onartua. Ia beiñere egiten eta pentsatzen hala itxaroten

dugunaren arrazoi ermorik. Ikara-garrizko despistea hauxe: izadiak jarritako legetzat daukagu pentsamentu soillaren asmazio den gehiena. Nik, beiñepein, neronenak baiño gauzatasunarenagotzat neuzkan.

Zenbateko egia dioen Riehl-ek, Nietzsche-ren kontra eutsi duenean: «Baliogoak ez dira asmatu egiten...; bere horretan idorotzen dira. Kulturaren aurrerapenarekin, gizonak ikusi ahalekoaren esferan erortzen dira, zeruko izar berriak antzo». Kulturaren aurrerapenarekin, alegia, denok batera konkistatzen ditugu Bakarka irixten geranean, ez diogu alderditxoren bat besterik jasotzen, ta honen ingurua, osotasuna, gerok asmatzen dugu...

Denok batean joan behar dugu baliogoen billa, Don Quijote-ren hillobia reskatatzera. Unamuno giza-joa... Hoen atzetik joatea da bizitza. Beraz, ibiltzea.

Iturri agor aurkitzen dut beiñolako filosofoen ekuazio hura: persona da «hipostasis», hots, norberaren jabetasuna, izate akabatua, atributoen (eraskiñen) oiñarri euskaia. (Iñoiz ulertu ote dut, baiña?)

Ez dirudit ezeren oiñarri naizenik, batez ere, norbait ba naizela ikusi (edo desiratu) arren. Desiratu, hobe. Zer dakit nik subsistentzia honek, buru-euste honek, nun tinkatzen dituen erroak. Izate gorrian? Buru-euste hau al dut nire izanaren ardatza?

Begoz metafisikoentzat ardura horiek. Niri abstrazio mehegiok ez didate nire nia ulertzeko laguntzen. Ezin dut nitasuna bertan kokatu.

Esan beharrik ba al dago da-goenako? Metafisikoek nitzaz diotena jakiteagatik asko larritu gabe, baliogo egarriz nabari dut nia nik. Beti antsiaz, irritsez beti. Baliogoek erakartzen naute maillaz mailla, gorago, liburu edo hitz baten harri-petik sarritan, gertakizun ximpleenetik iñoiz. (Historia kontagarriak eta idazle erakusgarri luzituak baiño hobe genituzke kondaira imitagarri ta adimentu gidariak.) Baliogo billatzeko pizten dugu pentsamentua. Zerbaitek esaten dit hemen barrenean baliogoak irabazi ahaleko neurrian askatzen dudala lurraren loturetatik izpiritua.

Bai ote? Amesak ezin du amesetako askatasuna baizik eman. Libre bai, baiña ezin billa dezakegu erabat libre izaterik, hau da, izpi-

ritu huts. Ez dut ulertzen hori zer izan ditekian. Susmotan naiz, horregatik ez ote duen pentsamentuak, bere arrazoinalismoko bideak barna begiek ekaia galtzen duten goietaraiño hegatu ta gutasuna joritzen digun baliogoen mundua (ta ondorenezko legez gu geu) izpiritu hutsean anzaldatzeko joera. Aingeru-nahi izkuturen batek erretzen du gizona, absolutu irritsak. Absolutu biurtzeko, berriz, materia zuritu nahi dugu, gaiñekoa kendu, ideia hutsarekin gelditu. Abstrazio langintzan ari gera denok, zein apropos, zein ohartzeko. Ondarrezko gaztelugintzan. Garbi ikusten dugu albokoaren gaztelua aurreneko uhiñak ondatuko duela, ta —xellebrea benetan— gurea bestelakoa dugulakoan gelditzen gera. Besteen pentsamentua, arrazoi-joskerak, oiñarriak, ergel irizten ditugu. Gureak ez!

Bidezkoa da, orduan, baliogoak ez bere hartan geuganatzea, edo geuganatu ostean, gure izanari moldatzea, geu haieri egokitu beharrean. Lehen billatzeko bezain lanabes ta laguntzaille ernea izaten dugu eginza honetan guztian pentsamentua. Eta hara, nik uste, zergatik osotasuna komeni den sakon-

tasunez, osotasunez (barka korapil-
llo) «hartu» eziñean, *hartz*en
duentxo bere antzez osatu egiten
duelako. Zati bat baizik ez diogu
ebakitzen bakoitzak errealidadeari.
Asmatua dugu beste guztia. Eta
hau ez ote zaigu bakarka gabiltza-
lako gertatzen? Denen ikuspegiak
elkartuaz iritxiko dugu baliogoez
jabetzea, gutasuna benetan ornitze-
kotan ez daukagu jendartea aban-
donatzerik. Elkartze hau da elka-
rrizketa. Orduan gertatuko da gu-
re begiotatik, geure ikustea galdu
barik, *herriak*, gure kulturak,
ikustea.

Premiazkoa dugu elkarriketa.
Zerbait idatzia dut honetzaz JA-
KIN-en, komunistekin elkar hitze-
gitearen obariak oharrerazten ni-
tuela. JAKIN-en bertan aitortzen
nuen minoria zuzentzaileen gidari-
tza premia ere. Gaur, biok berri-
tzen ditut. Nabarmen agiri zaigu
euskal lurrean gazteri kementsua-
ren erretzea. Baiña bakoitzak bere
aldetik jarraitzen dugu. Nik ez dut
gazteri hau lotzen duen (lot deza-
kean) bururik sumatzen. Ez ote
dugu ba? Ni ez naiz batere fiitzen
egitekoaren bakarrak estuki eutsiko
digula-ta. «Unidad de empresa»
horiek auskorrak dira, amesak be-
rak baiño amesago direlakoxe zer-

baitegatik. Eta gurea ekipo lana da,
sail lana. Bidegintza baita.

Oraindik feudalismoan bizi ge-
ra euskal intelektualok. Egia da,
mingarri bezain egia, gure pentsa-
mentuaren aldetik atzerriko idazle
ta pentsazailleen *zordun* gerala.
Kanpokoak ditugula gidari. Baiña
honek ez liguke geure arteko har-
tuemanketarik ito behar. Zer egin-
go dute hainbeste estropalarik, itsa-
soaren erdian, patroirik gabe? Ez
baitut uste euskal egoera benetako
itsaso —ta nolako itsaso!— dela
enteratu gabeko iñor geldituko de-
nik.

Gerekasa ihardukitzen enpeiña-
tzen bagera, laister esango dugu
esateko guztia. Gure mezua agitz
garrantsi amorratukoa izango da,
baiña guretzako bakarrik, agian.
Gure burua illargi dela, ez aguzki,
aitortzeko lotsarik ez genuke izan
behar, humiltasun karioz ez bada
arrokeriagatik beintzat.

Bai, euskal intelektualok har-
tuemanak estutzenago leiatzen ez
bagera, laister gera etiketa desber-
diñez jenero bera saltzen. Eta ondo
probatua dut: trenaren gisako hots
beti berdiñak lo eragiten du. Ba
ote du gure herriak, iñork loerazi
beharrik, gero?